

MEŞRU OTORİTENİN BİREY ÜZERİNDE YARATTIĞI KORKU: KORKUNUN İKTİDARINA MEDYANIN ETKİSİ

Yalçın YILMAZ¹

ÖZET

Otorite, bir başkasının iradesinin bizimkine dayatılması olup, boyun eğmeyi öngörür, ama aynı zamanda bireylere yol gösterme ve güven verme konusunda da temel bir ihtiyaçtır. Otoritede tanınma ve boyun eğme ilişkisi ön plandadır. Otoriteye duyulan bir korku söz konusudur. Bu korku bireyin özgürlüklerine yönelik bir tehdidi de içerir. Ancak otorite meşruluğunu, bireyin otoritenin karakterinde erişilemeyen bir yan olduğunu ifade etmesinden alır. Birey, meşru otoritenin adalet ve hakkaniyet ilkeleri gereği yargılama ve güven verme eylemlerini yapabileceğini kabul eder. Ona göre otorite, kendisi hakkında bilmediği şeyleri bilir. Zihninden geçenlerin bilinmesi ya da ortaya çıkmasından duyduğu korkunun kaynağı otoritenin başkalarını yargılama yeteneğidir. “Korku uyandırma”, otoritenin psikolojik açıdan meşruluğunun da temelidir.

Meşru otoritenin yarattığı korkunun bireyler tarafından algılanışının şekillenmesinde medya önemli bir rol oynar. Bireyler kişisel deneyimlerinden daha ziyade medya aracılığıyla bilgi edindiği için, bu bilginin aktarılma tarzı da kişilerin korkuyu algılayış biçimini belirler. Otoritenin mesajlarında korkuya yol açan olguların birey tarafından algılanışında ve bu algının biçimlenmesinde şu etkenler öne çıkar: medya içeriğinin kapsamı ve hacmi, mesajın ifade edilmiş biçimi, görüşlerin yorumlanış tarzı ve kullanılan semboller, metaforlar ve söylem.

Bu çalışmada, “otorite”, “meşru otorite” ve “korku kültürü” kavramlarıyla ilgili literatür taramasının ardından, meşru otoritenin bireyler üzerindeki etkisi ve yarattığı korku kültürünün bireyler tarafından nasıl algılandığı ve oluşan davranış biçimleri irdelenecektir. Bu algıyı şekillendiren en önemli unsur olarak medyanın rolü teorik altyapıyla sorgulanacak ve yazılı medyadan yansımalarla medyanın etkisi ortaya konulacaktır. Son aşamada ise meşru otoritenin yarattığı korkuya ve bu korkuyu şekillendiren medyaya karşı bireylerin geliştirebilecekleri tutum ve davranışlara yönelik öneriler tartışmaya sunulacaktır.

Anahtar kelimeler: Meşru otorite, korku, medya.

ABSTRACT

Authority is the coercion of another's will to ours and includes obedience. But at the same time, it is also a fundamental need for guiding individuals and establishing trust. In authority, recognition and obedience are at the forefront. There is a fear from authority too. This fear also includes a threat to individual freedom. However, the legitimacy of authority stems from the individual's belief regarding an unreachable aspect of authority's character. Individual passively accepts the principle of justice and equity that the legitimate authority will judge and establish trust. According to him/herself, authority knows things that he/she doesn't know even about him/herself. The source of the fear that is stemming from the revelation of his/her mind comes from the authority's judgment ability of others. “Inducing fear” is the psychological basis of authority's legitimacy.

Media play an important role in the formation of individual's fear perception created by legitimate authority. Individuals acquire knowledge from media more than they do from their own experience. Because of this, the form of conveying the knowledge effects the people's fear perception. The most obvious factors that are inducing fear in the authority's message over the

¹ Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, yalcin.yilmaz@marmara.edu.tr.

individual's perception are: scope and volume of the media content, form of message expression, interpretation style of views and symbols used, metaphor and discourse.

In this study, after a literature review on the concepts regarding "authority", "legitimate authority" and "fear culture", effect of legitimate authority on individual and how individuals perceive the fear culture and behave will be discussed. Media as the most effective factor in the formation of fear perception will be presented theoretically and effect of media will be revealed with the cases from printed media. Lastly, recommendation will be presented regarding the attitudes and behavior that individuals can develop against the fear induced by legal authority and against the media which aid the formation of this fear.

Keywords: *Legal authority, fear, media.*

GİRİŞ

İktidar, otorite ve meşruiyet arasında yakın bir ilişki vardır. Gündelik yaşamda kullandığımız dil içerisinde bazı kavramlar birbiri ile yer değiştiren anlamlara göndermede bulunarak kullanılmaktadır. Bu yüzden iktidar, otorite, meşruiyet gibi kavramlar bazen karıştırılmaktadır.

Siyaset ve siyasal iktidar ilişkilerini toplumsal davranışlar ve eylemler alanının içinde analiz eden Alman sosyolog Max Weber'in meşruiyet çözümlemesi bağlamında, meşru iktidar ve otoritenin meşruiyeti ile ilgili yapılan tartışmalar, günümüzde de devam etmektedir.

Meşruiyet, siyasal iktidarın varlık sebebi ve devam etmesinin tek güvencesidir. Bu yüzden siyaset, devlet, iktidar ve egemenliğin konuşulduğu her alan aynı zamanda meşruiyet alanıdır. Meşruiyette iktidar veya lider, bireysel iradeyi mutlak itaate dönüştürme aracı olarak medyayı kullanmakta ve oluşacak çatışmalarda, güçle birlikte korkutma yöntemlerine başvurmaktadır.

Korku, içinde sığınılacak güvenlik/sığınma kaynağını da taşır. Güvenlik kaynakları ise kendisine sığınanlardan ziyade kendisini korumak için korku üretir. Güvenlik gücünü elinde bulunduran her siyasal iktidar da insanları, grupları, davranışları toplumsal bir problem ve korku unsuru olarak tanımlama ve kendisine karşı sürekli teyakkuz halinde olunması gereken bir düşman olarak damgalama ve yaftalama yöntemine başvurur. Burada korku, yöneten ile yönetilen veya korkutan ile korkan arasındaki en önemli iletişim aracıdır. En büyük dayanışma ortakları da medyadır. Medya aracılığıyla siyasal iktidar, gerçeklerin korkutucu görünümünün toplumda kök salmasını sağlar. Çünkü korku siyaseti bilir ki "gerçekler insanı özgürleştirir". Korku ile inşa edilen siyasal düzenlerde ortak korku kaynaklarına olan kolektif korku iklimi içinde görece, barış, düzen, disiplin ve kontrol sağlanır. Bu yüzden en uyumlu ve ahenkli toplumlar korku toplumları olabilir. İktidar, varlığını ve sürekliliğini sağlamak için toplumsal alanda aradığı meşruiyet sorununu da korku aracılığıyla çözmeye çalışır. Bu açıdan korku unsuru, siyasal iktidarın bir meşruiyet arayışının ürünü olarak karşımıza çıkar

1. OTORİTE, İKTİDAR VE MEŞRUIYET

Siyaset bilminde iktidar, otorite ve meşruiyet kavramları anlamları açısından birbirleriyle yakından ilişkili olup, her birinin farklı bağlamlarda değişik anlamları bulunmaktadır. Günlük yaşantıda, bireylerarası ilişkilerde, toplumdaki hiyerarşik ilişkilerin birçoğunda kullanılan bu kavramlar açıklanırken, mutlaka bir diğerinden söz edilir. Bu sebeple, meşruiyet kavramıyla yakından ilgili iktidar ve otorite kavramlarını tanımlayarak iktidar, otorite ve meşruiyet arasındaki ilişkiye değineceğiz. Çünkü siyaset, devlet, iktidar ve egemenliğin konuşulduğu her alan aynı zamanda meşruiyet alanıdır.

1.1. Otorite

Otorite çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Sennett'e (2011:29) göre otorite, "iktidar koşullarını yorumlama, bir güç imgesi tanımlamak suretiyle denetim ve nüfuz koşullarına bir

anlam verme çabasıdır.” Aranan somut, güvenceli ve istikrarlı bir güçtür; günlük yaşamda otorite somut bir şey değildir. Arendt (1997:50-52): “Otoritenin en önemli belirtisi, baskı ya da iknaya gerek olmaksızın, itaat etmesi istenenlerin verilen kararı sorgusuz sualsiz kabul etmesidir... Otoriteyi korumak için, kişi ya da makama duyulan saygıyı ayakta tutmak gerekir.”

Spitz’e (1994:108, 280) göre otorite “sosyal iktidarın bütün şekillerinde müşterek olan bir müeyyidedir: Aileden mahalli kulübe ve devlet denen büyük siyasi cemiyete kadar her toplulukta mutlaka otorite vardır.” Ancak devlet bütün kuvveti tek başına elinde tutamaz; kilise, aile, okul, irili ufaklı çeşitli gruplar, hepsi kuvvetin bir kısmını elinde bulundurur.

Otoriteye sahip her kişi, belirli bir yetki alanına sahiptir ve bu alanın dışında kimsenin bir itaat borcu bulunmaz. Otoriteler hep birlikte, bürokrasi dediğimiz, hiyerarşik bir piramit meydana getirirler. Otoriteler meşru iktidarlara önderin saygınlığını katarak, onu güçlendirmeye çalışırlar genellikle. Ama bunun da kendine göre bir sakıncası vardır; göze batacak şekilde önderlik niteliği kazanmış olan otoriteler, iktidara konulmuş olan sınırları aşma eğilimi gösterebilirler (Duverger, 1998:137-138).

Otorite Tipleri

Weber’e göre otorite itaat yoluyla istikrarın sağlanabildiği hiyerarşik bir ilişkidir. Meşruluk, hem devlet iktidarına itaati gerektirir hem de bu itaatin zora dayalı olmaktan çok yönetilenlerin onayıyla olduğuna işaret eder. Bu karşılıklı rızayı gerektiren bir durumdur. Weber üç otorite tipinden bahsetmektedir (Sennett, 2011:31):

1. Geleneksel otorite: Güç-otorite ilişkisi bağlamında gelenek, görenek ve inançlara dayalı otorite tipidir. İktidar sahibinin otoritesinin meşruiyetini toplumdaki geleneklerden ve inançlardan aldığı kabul edilir.

2. Yasal-akılcı otorite: Bu otorite tipi “kuralların yasallığına ve bu kurallara göre yönetimi elinde tutanların emir verme hakkına inanmaya” dayanmaktadır. İktidarın ve otoritenin kaynağı akıl ve kurallardır; hem yönetenler hem de yönetilenler yani emir verenler ve emir alanlar aynı kurallara tabidirler.

3. Karizmatik otorite: Yönetilenler liderde kutsallık ve kahramanlık özellikleri arar. Bu otorite tipi “bir müritler topluluğunun bir bireyin kutsallığına ya da kahramanca gücüne ya da örnek alınacak bir kişi oluşuna ve onun ortaya koyduğu ya da yarattığı düzene olağandışı biçimde kendine adayışına” dayalıdır.

Her otoritenin zorunlu olarak, tanınmış bir otorite olduğunu ve gücü dışlamasından dolayı otorite ile hak arasında bir yakınlık bulunduğunu ifade eden Kojeve ise, her otoritenin yasal ve meşru bir niteliğe sahip olduğunu belirtmektedir. Kojeve’ye göre (2007:21-36), dört tip otoriteden söz edilebilir: 1. Babanın çocuk üzerindeki otoritesi (Nedene bağlı), 2. Efendinin köle üzerindeki otoritesi (Riske bağlı), 3. Reisin topluluk üzerindeki etkisi (Öngörüye bağlı), 4. Yargıcın otoritesi (Hakkaniyet ve adalete bağlı).

1.2. İktidar

Georges Burdeau’ya göre iktidar, bir fikrin hizmetinde olan güçtür. G.E. Lavau da, “iktidar = güç + yasadır; yasaya dayanan kurumsallaşmış bir güçtür” demektedir (Çam, 1995:92).

İktidar tanımı iki kişi arasındaki ilişkiye kadar indirgenebilecek bir tanımlama olup bir kişinin diğeri üzerindeki yaptırım gücünü, müdahale yeteneğini ifade eder. Bu durum, egemen olma, malik olma ve toplumsal ilişkileri buna göre düzenlemeyi öngörür (Çetin, 2003a:63). İktidar olgusunun kaynağında eşitsizlik yatmaktadır. Grup içindeki bireyler arasında kaynakların eşit olmayan dağılımı ve sosyal adaletsizliğin bir sonucudur. Ancak bu tek başına zor kullanarak değil, iktidarın bireylerce benimsenmesiyle gerçekleşir (Çam, 1995:321-322). İktidarın bir eşitsizlik ilişkisi olduğu ve bu eşitsizlikle beraber zorlamanın, baskının ve

müdahalenin paralel geliştiği; bir kişinin bir başkasının davranışını denetleyebildiği ölçüde onun üzerinde iktidarı olduğu söylenebilir.

İktidarın birçok temeli vardır: Fiziksel güç, servet, yaş, cinsiyet; dini yapı, devlet, ordu veya aile içinde kurumlaşmış rol (Brown ve Gilman, 2005:179). Arendt'e (1997:50-52) göre iktidar (power/macht), insanın sadece eyleme kabiliyetini değil, uyum içinde eyleme kabiliyetine tekabül eder. Bir halk ya da grup olmaksızın iktidar da yoktur.

İktidar geniş anlamıyla birine aksi halde yapmayacağı bir şeyi yaptırmayı ifade eder. İktidar sahipleri veya iktidarı ellerinde tutanlar muhalefet veya direnmeyle karşılaşsalar dahi, iradelerini empoze etme imkânına sahiptir. Kısacası, iktidar bir kimsenin veya bir grubun diğerlerini kontrol edebilme kapasitesini anlatır. İktidar kavramı siyasal alana ilişkin bir kavram olmasına karşın toplumsal tabakalaşma sistemlerinde, toplumsal cinsiyet mekanizmalarında, bireysel ilişkilerde var olan bir olgudur.

Çoğu zaman 'otorite' ile 'iktidar' sözcükleri eşanlamlı olarak kullanılır. İngilizcede 'otorite' (authority) sözcüğünün kökeni 'yazar'dır (author); yani otorite, üretkenliği çağrıştırır. Bununla birlikte, 'otoriter' sözcüğü, baskıcı bir kişiyi ya da sistemi tanımlamakta kullanılır (Sennett, 2011:28).

İktidar ilişkisi siyasal alanla sınırlı bir kavram değildir. İktidar toplumsal ilişkilerin tümünde görülebilen, ebeveyn ile çocuklar, öğretmen ve öğrenciler, kadın ve erkek, patron ve işçi vb. arasında görülebilen bir ilişki biçimidir. İktidar rıza ya da onaylama ihtiyacı içinde olmayabilir. Bu nedenle iktidar bu anlamda keyfince gücü elinde bulunduran taraf olarak gerektiğinde şiddet, zor kullanılabilir (Giddens, 2005: 418).

1.3. İktidar-Otorite İlişkisi

Bir iktidar, olası dirençlere karşı belli bir yaptırım gücüne sahiptir. Bu kimi zaman zor kullanımını bile içerebilir. Tam da bu noktada iktidar ve otorite birbirinden ayrılmaktadır. Otorite kuramlarını açıklayan Kojeve (2007:8), gücün otorite ile hiçbir ilgisi olmadığını, hatta ona doğrudan karşı olduğunu ve otoriteyi güce indirmenin yanlış olduğunu öne sürmektedir. Duverger de (1998:130), güçle iktidarın her zaman bir arada bulunmadığını, iktidarsız pek çok güç bulunabildiği gibi güçsüz iktidarların da var olabileceğini belirtmektedir. İktidar, normatif bir kavramdır: Toplumsal bir ilişki içerisinde bulunan bir kişinin başkalarından buyruklarına uymalarını talep etme hakkına sahip olduğu durumu yansıtır. Bu hakkı yaratan ve ondan yararlanacak olan kişiye veren ise bu ilişkinin içerisinde kurulduğu topluluğun norm ve değerler sistemidir.

Otorite ve iktidar ilişkisini lider düzeyinde ele alırsak, önderlik kavramı ön plana çıkmaktadır. Canlı varlıkların birkaçı bir araya gelir gelmez, içgüdüsel olarak bir önderin egemenliği altına girerler. İnsan topluluklarında önderler büyük rol oynarlar. Onun iradesi, düşüncelerin gerçekleştiği ve oluştuğu bir kaynak olur. Savundukları düşünce, takip ettikleri amaç ne kadar abes olursa olsun, onların düşüncelerine karşı her uygulama, her yargılama yargısız kalır (Le Bon, 1997:106). Bu önderler, aynı zamanda otoriteyi ve iktidarı temsil ederler.

İktidar ancak, ona sahip olan kişinin emirler vermek, buyurmak ve kendisine boyun eğilmesini talep etmek hakkına sahip olması halinde vardır. O halde iktidarın var olabilmesi için, herhangi bir topluluğun kültür sistemince, "otoriteler" diye nitelenen bazı kişilere boyun eğme zorunluluğunun yüklenmiş olması ve böylece, eşitlikçi olmayan ilişkilerin resmen kurulmuş olması gerekir. Elinde iktidar bulunan kişinin bu niteliği otoritedir; daha da basitçesi, elinde iktidar bulunan kişiye "otorite" denir (Duverger, 1998:131).

Salt güce dayanan rejimler karar ve emirlerini güce başvurdukları sürece uygulatabilirler ama sonunda istikrarsızlığa düşmeleri kaçınılmazdır. Bu yüzden yöneticiler yönetmeyi sürdürebilmek için iktidarlarını meşru temellere oturtmaya, bir başka deyişle iktidarlarını otoriteye dönüştürmeye mecburdur.

Siyasal anlamda iktidarın meşru güç kullanımı, otorite olarak tanımlandığından (Giddens, 2005:418), meşruiyet unsuru ön plana çıkmaktadır. Çünkü herhangi bir iktidarın meşruiyeti o iktidarın güç kullanımını meşru kılar ya da meşruiyetini zedeler.

1.4. Meşruiyet ve Meşru İktidar - Meşru Otorite

Siyasal iktidar, aslında tüm siyasa ve onun ilişkilerinin belirlendiği temel düzlemdir ki meşruiyet, şiddet, otorite, itaat, düzen, siyasal ve toplumsal yapılar onun içerisinde (Çetin, 2003a:63). Meşruiyet kavramının genel olarak anlaşılan anlamı, bir işlemin veya olayın olumlu nitelikteki bir hukuk normuna uygun olmasıdır (TDK:1014). Meşruiyet kavramının batı dillerindeki kaynağı Latince'deki "legitimus", "de lex" ve "legis loi" -kanun- kelimesi olup; İngilizce karşılığı "legitimacy"dir ve "Tanınan ilkelere ya da kabul edilmiş kural ve standartlara uygun olmayı" ifade etmektedir.

Meşruiyet, kavram olarak eylemlerin, ilişkilerin ve iddiaların toplumsal kabul görecektir hukuki, rasyonel, zorunlu, makul, doğal gerekçelere dayandırılmasıdır. Bu, insanların ve siyasal iktidarın temel bir yasaya göre hareket etmeleri ve sınırlandırılmaları anlamına gelir. Meşruiyet, siyasal iktidarın nüfuz alanı, iktidar sınırı olarak kabul edilmelidir. Bir ilkeye ya da yasaya gönderme yapılmadan siyasi iktidar kullanılmaz, sürdürülemez (Çetin, 2003:92). Meşruiyet herhangi bir iktidarın yalnızca güç yoluyla ya da yaptırımla veya seçim aracılığı ile iktidar olması değildir, meşruiyet toplumsal rıza aracılığı ile iktidarın kabulünü gerektirir (Şavran, 2012:75).

Yasa (meşruiyet) gücü otoriteye dayanır ve belki de en iyi şekilde itaat konusunda kendisini gösterir. Araştırmalar (Stanley Milgram, 1960'larda laboratuvar ortamında yaptığı deneylerle, otoriteye itaat konusunu incelemiştir), itaatin insanlığın en büyük zaaflarından birine işaret ettiğini ortaya koyarken kimi zaman yararlı da olabilir; ne var ki, yakınlık, grup baskısı, grup normları ve meşruiyete bağlı olarak ortaya çıkan körlemesine itaatin de pek çok sakıncası vardır (Hogg ve Vaughan, 2007:273, 278). Weber'in yaklaşımının en önemli özelliği otoriteyi meşrulukla özdeşleştirmesidir. Weber'e göre insanlar, yetkisinin meşru olmadığını düşündükleri kişilere itaat etmez. Bir toplumda otorite duygusu, insanlar yöneticilerine gönüllü olarak itaat ettikleri zaman vardır. Eğer insanların itaat etmeye zorlanmaları gerekiyorsa, bunun nedeni, yöneticilerin meşru olduğuna inanmayışlarıdır (Sennett, 2011:32).

Lipset'e (1959:77) göre meşruiyet, siyasi sistemin, mevcut siyasi kurumların toplum için en uygun kurumlar olduğuna ilişkin bir inancı yaratma ve sürdürme kapasitesini ifade eder. Linz (1878:18) de meşruiyeti hemen hemen aynı biçimde tanımlamıştır. Yazara göre meşruiyet, yetersizlik ve başarısızlıklarına rağmen, mevcut siyasi kurumların inşa edilebilecek başka kurumlardan daha iyi olduğuna ilişkin inançtır. Kavramın bir diğer anlamı ise "doğruluğa, adalete ve mantığa uygun olmayı ifade eden bir niteliklidir."

Bir başka bakış açısıyla meşruiyet tanımlanmasını şöyle yapabiliriz: Meşru bir yönetim en az kötü olduğuna inanılan bir yönetimdir. Ve yine buna göre "demokratik meşruiyet" belli bir tarihsel dönemde belli bir toplumda, toplumsal hedeflere ulaşmada başka hiçbir yönetimin belli bir yönetim kadar başarılı olamayacağına duyulan çoğunluk inancıdır (Yücekök, 1987:138).

David Easton'a (1975:451) göre meşruiyet, siyasi sistemin herhangi bir unsuruna yönetilen bir tür destekleyici duyguyu ifade etmektedir. Görüldüğü gibi Easton, Weber ve onu izleyen Lipset ve Linz'in aksine "inanç" unsurunu değil, "destek" unsurunu esas almaktadır. "Destekler", "meşruiyet" kavramlarının özünde yatan en önemli unsur olmaktadır. Çünkü "destekler" arttığı ölçüde siyasi kurumların meşruiyeti de orantılı olarak artmaktadır (Yücekök, 1987:137). Weber'den hareketle otorite sisteminin meşrulaştırılmasında kullanılan en yaygın meşrulaştırılma biçimleri ise gelenek, karizma ve yasa olarak sayılabilir.

İktidarın meşruluğu, onun, topluluk üyeleri ya da hiç değilse bunların çoğunluğu tarafından, bir iktidar olarak tanınmış olması olgusundan başka bir şey değildir. Bir iktidar, eğer meşruluğu

konusunda bir görüş birliği varsa, meşrudur. Meşru olmayan bir iktidar, iktidar olmaktan çıkar, güçten başka bir şey değildir artık (Duverger, 1998:132). Toplumda herhangi bir iktidara karşı meşruiyetin olmaması ya da var olan meşruiyetin zedelenmesi durumlarında, özellikle günümüz modern toplumlarında meşruiyet krizi yaşanmaktadır.

İktidarın sağlanması ve sürekliliğin kazanılması noktasında iktidarların meşru olduklarına dair kullandıkları araçlar vardır. Teokratik rejimlerde iktidarın kaynağı ve meşruiyeti ilahi bir güce dayanır, askeri yönetimlerde zora, baskıya ve güce, demokratik rejimlerde ise seçimlere dayanmaktadır (Şavran, 2012:76). Ne var ki, sistemlerin çoğunda seçim basit bir görüntü olmaktan öteye pek geçmez ve güdümlü seçimler otoriteleri meşrulaştırır. Otoritelerin seçimle belirlendiği modern sistemlerde, iktidarı gasp yoluyla ele geçiren kişi, kendisini seçimle meşrulaştırmaya çalışmakta; ama bunu yaparken de seçmenlere kendisini onaylamama olanağını bırakmamaktadır (Duverger, 1998:141, 143). Bu noktada adalet; otoritenin sınırsız eylem gücünün sınırlandırılmaktadır. Bir ülkede adalet varsa, o ülkede otorite ehlileştirilmiştir. Böylece otorite, salt öldürme gücünden, yaşatma gücüne dönüştürülebilir; “siyasi iktidar”ın yaptırma gücü (yürütme), otoritenin en tehlikeli yüzüdür. Öncelikle otoritenin bu işlevinin denetlenmesi gerekir. Eğer yargı, otoritenin saldırganlığını dizginleyecek gücü kendinde bulamazsa, tersine, otoritenin saldırganlığının kılıcını oluşturur (Aksu, 2012:10).

Meşruluk, siyasal alanda, iktidarın sağlanması ve elde tutulması bakımından en önemli faktörlerden birini teşkil eder. Bir siyasal sistemde, yöneticilerin iktidarın meşruluğuna inandıkları ölçüde onun kararlarına kendiliklerinden uyma eğilimi gösterirler; bu kararlara uymayı tamamen olağan hatta gerekli sayarlar. Bu durumda iktidar (istisnai haller dışında) zora başvurma gereğini duymaksızın itaati sağlamış olur. Görülüyor ki kuvvet kullanma ve meşruluk birbirleriyle ters orantılıdır. Bu halde meşruluk, yönetimi kolaylaştıran, sağlamaştıran, onu daha istikrarlı ve etkili kılan bir faktördür (Kapani, 1983:60).

Başlangıçta meşru olan bir iktidar daha sonradan meşruiyetini kaybedebilir. Hukuki bir hükümet her zaman meşru olamayabilir. Dolayısıyla meşruiyet sorunu iktidarın kaynağıyla olduğu kadar, iktidarın kullanılışı ile de ilgilidir (Atay, 1997). Bir siyasal iktidarın meşruiyet derecesi, ona yönelmiş olan rızanın gücüne ve kabul derecesine bağlıdır. Siyasal iktidara itaat derecesi, meşruiyet derecesidir ki bu da toplumsal rızanın niteliğiyle, siyasal iktidarın ikna kapasitesi ile iktidar ilişkilerinden doğan otoriteye olan güvenle ve halkın istek ve beklentilerinin otorite tarafından cevaplandırılması ile ilgilidir (Apter, 1965:236). Siyasal iktidar toplumsal rızaya dönüşmedikçe bir zorunluluğu ve bir zorbalığı temsil etmektedir. Bu yüzden tüm siyasal iktidarların temel problemi, bireysel onama ve toplumsal rıza arayışıdır (Çetin, 2003a:62).

1.5. Devletin Meşruiyet Araçları ve Hegemonya

Demokraside iktidarın meşruiyet kaynağı birey, iktidarın temsil alanı halktır. Demokrasi, devletin bir iktidar aracı olarak algılandığı zaman bireyin nesneleşme süreci başlamış ve toplumsal, siyasal, ekonomik her türlü aygıt siyasal iktidarın resmi ideolojisinin baskı, entegrasyon ve manipülasyon aracına dönüşmüş demektir (Çetin, 2003:102). Althusser (2003), “İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları” adlı eserinde, iktidarların ve devletin ideolojisini meşrulaştırmak için kullandığı aygıtları ve baskı araçlarını açıkça belirtmektedir. Althusser, devletin (baskı) aygıtı ile devletin ideolojik aygıtlarını ayırır ve toplumsal denetim biçimi olarak, devletin ideolojik aygıtları (DİA) olarak adlandırdığı “ayrı ve özgünleştirilmiş” birçok kurumdan söz eder; iletişim araçlarını da devletin ideolojik aygıtları arasında sayar. Ordu ve polis devletin baskı aygıtını oluştururken, dinsel yapı, eğitim kurumları, aile, sendikalar, gazeteler-televizyonlar ve kültürel kuruluşlar devletin meşru yapısı içinde ideolojik aygıtları oluştururlar.

Gramsci'nin hegemonya kavramı ise, yönetici sınıfın kendi çıkarlarına uygun olarak yönetilenlerin rıza göstererek otoriteye uymasını sağlamaktır. Kitle iletişim araçları rızanın üretimindeki ana etkidir. Popüler kültür ürünleri de hegemonyaya kitlenin rıza göstermesi

açısından önem taşımaktadır (Mutlu, 2004:186). Hegemonya, bir toplumda egemen olan grupların erkini doğal ve meşru göstermek, bir kültürde baskın ideolojiyi destekleyenlerin bu ideolojiyi baskı altına aldığı kümelerin onayını kazanarak yeniden üretmesi anlamında kullanılır. Yunanca “önderlik” anlamına gelen hegemonya kavramı, Antonio Gramsci, Stuart Hall gibi düşünürler tarafından tartışılmış, ancak Bourdieu tarafından açılarak kuramsallaştırılmıştır. Bourdieu, medyatik hegemonyayı neo-liberal ideolojinin dolaysız bir ürünü olan medya söyleminin “bireylerin bilişsel yapıları üzerinde belirleyici” bir rolü olarak tanımlamaktadır. Medya içerikleri; bilişsel yapıları denetlemekte, daha sonra yıkmakta ve küresel düzeyde bir “suç ortaklığı toplumu” yaratılmaktadır. Bourdieu, bu bağlamda medyayla “suç ortaklığı” yapan patronlara, din adamlarına ve gazetecilere güvenilmeyeceğini ifade eder. (Tekinalp ve Uzun, 2006:174).

2. MEŞRU OTORİTENİN YARATTIĞI KORKU

2.1. Korku Kültürü ve Çekiciliği

İkna çalışmalarına hangi açıdan yaklaşırsa yaklaşılsın, değişmeyen ve yoğunlukla kullanılan bazı teknikler bulunmaktadır. Bunlar arasında mizah çekiciliği, cinsel çekicilik, mesaj tekrarı, korku çekiciliği ve kapıyı aralama (foot in the door) tekniği sayılabilir. Mizah çekiciliği ve cinsel çekicilik, genellikle reklamcılık alanında kullanışlı olduğundan seçmenlerin iknasında korku çekiciliği, kapıyı aralama tekniği ve mesaj tekrarı daha çok kullanılmaktadır (Kalender, 2000:133-134). Özellikle siyasal iletişimde yöneten ile yönetilen veya korkutan ile korkan arasında en önemli iletişim aracı olarak da korkunun (Çetin, 2012:24) çekiciliğinden yararlanılmaktadır.

Korku; “Algılanan bir tehlike, tehdit anında hissedilen nahoş bir gerilim, güçlü bir kaçma veya kavga etme dürtüsü, hızlı kalp atışları, kaslarda gerginlik vb. belirtilerle yaşanan yoğun duygusal uyarılma” olarak tanımlanabilir (Budak, 2000:469). Korku kültürünün en olumsuz sonuçlarından biri, herhangi bir yeni sorun veya zorluğun bir ölüm kalım meselesine dönüştürülmesidir. Korku korkuyu besler ve bizi bekleyen tehlikelerle ilgili spekülasyonlar yapmamıza yol açar (Furedi, 2001:15). Korkunun niteliği ne olursa olsun insanların kaygılarını artırdığı söylenebilir. Korku doğal bir olgudur. Tüm insan ilişkileri sağlıksızlaşır, güven duygusu yok olur (Güler, 2004:10). Kaygı da (Anksiyete), korkuya benzer bir duygu olmakla birlikte, bir tehlike ya da tehdit kaynağı tanımlayamamaktadır. Korku ancak insanın yaşamını kısıtladığı, özgürce yaşamasını önlediği zaman fobik özellik kazanır (Sungur, 1997:5). Korkularımızın oluşmasını büyük oranla, belli durumları tehlikeli, her an başımıza gelebilecek, gerçekleşmesi kuvvetle muhtemel ve dehşet verici olarak algılamamız ve tehlike ile baş edebilme yeteneğimizi küçümsüyor olmamız tetiklemektedir (Wolf, 2006:49). Korku, insanları yabancı unsurlara karşı uyarıcı, onlara zarar verebilecek olan tehditlerden uzak tutmaya yardımcı eden bir güvenlik ve alarm sistemidir. İnsanlar korku sirenleri çaldığında kendilerini yok edecek bir düşmanın varlığına inandırılır. Korku her bir insan için ortak bir anlam taşır: tehlike. Yine korku her bir insan için ortak bir ihtiyaç üretir: sığınma. Korkunun da bir tehdit ve ikna unsuru olarak araçsallaşmasının kaynağı da budur (Çetin, 2012:231).

Korkunun bir çekiciliği vardır ve bu durum daha çok duygusal öğelere hitap eden, ancak kullanım durumuna göre rasyonel yönler de içeren tutum temelli bir ikna tekniğidir. Bu teknikte insanlar bir şeye ikna edilirken, korku uyandırılmaya çalışılmakta ve belli bir davranışı yapmasının sonucunda ortaya çıkabilecek zararlar sıralanmaktadır. Mesela, bir annenin küçük çocuğuna caddeyi yalnız başına geçmeye kalkışınca arabaların altında ezileceğini söylemesi, din adamlarının manevi lanetleme, acı ve cehennemle korkutması, çevrecilerin tabiata sahip çıkılmazsa yaşanılacak bir dünyanın kalmayacağını belirtmesi, korku çekiciliği uyandırmaya yöneliktir (Kalender, 2000:132). Korku, aynı zamanda insanları köleleştirir ve korku hiyerarşisine bağımlı kılar. Korku, korku siyaseti elinde insanların doğasını bozup korkuya itaati emreden ikinci bir doğa yaratır. Korku, insanların özgür doğalarını kendinden menkul meşruiyet yasaları ile bozarak kullaşmaya sürükler (Çetin, 2012:22).

2.2. Siyasal İktidarın Meşruiyetini Kaybetme Korkusu

Bir yönetim sistemi olarak her devlet, meşruiyet sorunu ile karşı karşıyadır. Diğer bir ifadeyle devlet, egemenliği altındaki bireylerin kişisel çıkar hesaplarıyla değil, kendi rızalarıyla ve doğru olduğuna inandıkları için otoritesine boyun eğmelerini ister. Modern devletin meşruiyeti, çıkarmış olduğu ve herkese eşit uyguladığı yasalar bütününe dayanır.

Orta Çağ siyasal düşünürlerinden St. Thomas'a göre; yöneticiler zor ve şiddet kullanarak emretme gücünü ele geçirmişlerse iktidarları haklı ve meşru sayılmaz. Böyle bir iktidar toplumun istek ve iradesine dayanmaz ve kişilerin böyle bir iktidara boyun eğme zorunluluğu yoktur. Ancak, meşru olmayan yollardan iktidarı ele geçirenler sonradan toplumun iyilik ve yararına hizmet ederek başlangıçtaki meşru olmayan durumlarını meşrulaştırabilirler (Göze, 1989:84).

Varlık nedenlerini yerine getirmeyen, bireyi ve toplumu karşısına alan, onların üstünde egemenlik kurup yöneten, kaynaklarını bireylerin ve toplumun ortak iyiliği için değil de kendi hükümlerliği için kullanan devlet meşruiyetini kaybeder. Siyasal iktidarlar iki şekilde gayri meşru duruma düşer. Birincisinde; iktidarın zorla, gayri meşru şekilde gaspı, ikincisinde ise, meşru iktidarın baskı ve zulüm yaparak hukuk dışına çıkması söz konusudur (Taşkın, 2004:40). İktidar sahibi, elindeki iktidarı kaybetme korkusunu topluma başka korkular yayarak aşmaya çalışır (Çetin, 2012:29). Habermas'ın meşruiyet krizi olarak nitelendirdiği bu durum, tüm devlet aygıtını parçalanma tehdidiyle yüz yüze getirecek ve sonuçta toplumsal yapıda köklü bir değişime veya devleti zor kullanarak otoritesini yeniden sağlamaya yöneltmek üzere baskının yoğunlaşmasına yol açacaktır (Habermas, 2007:430). Meşruiyet krizi yaşayan her siyasal iktidarın başvurduğu yöntem de, doğal olarak "etkileme", "damgalama", "yaftalama", "dışlama", "şeytanlaştırma", "temizleme" veya "yok etme" gibi eylemlerdir (Çetin, 2012:23).

Karizmatik meşruiyet lehine kazanılan her başarı kesinlikle demokratik meşruiyet aleyhinedir. İktidarın kişiselleşmesi demokratik meşruiyete uygundur ama kişiselliğin iktidarlaşması demokrasinin yok olmasıdır. Aslında Türk demokrasi tarihi, karizmatik meşruiyet ile demokratik meşruiyet arasındaki çatışmaların tarihidir: karizmatik meşruiyetin demokratik meşruiyeti yok ettiği dönemler, karizmatik meşruiyetle demokratik meşruiyet arasındaki çatışma üzerine her iki meşruiyetin de yok edildiği dönemler, karizmatik meşruiyetin demokratik meşruiyete baskın olduğu dönemler hep olmuştur (Çetin 2003:104).

2.3. Siyasi Otoritenin Yarattığı Korku Kültürü

Siyasetin olduğu her yerde iktidar, meşruiyet ve onları bir araya getiren korku olmak zorundadır. İktidar ve meşruiyet ilişkisi ile korku arasındaki bağ, aslında iktidarın ve korkunun ortak doğalarından gelen bir bağıdır: tehdit et ve yönet. İktidar, varlığını ve sürekliliğini sağlamak için toplumsal alanda aradığı meşruiyet sorununu korku aracılığıyla çözmeye çalışır. Bu açıdan korku unsuru, siyasal iktidarın bir meşruiyet arayışının ürünü olarak karşımıza çıkar (Çetin, 2012:28).

İnsanoğlu yüzyıllardır siyasal korku iktidarları ile dinsel korku iktidarını birbiriyle örtüştürüp adını devlet veya yasa koydukları siyasalar inşa ettiler. Tanrı yerine devlet, tanrısal akıl yerine lider, din yerine siyaset, kutsal kitap yerine anayasa, vahiy yerine yasa, günah yerine suç, inkâr yerine ceza, tapınaklar yerine kamusal alanlar, ibadet yerine itaat ve kullar yerine vatandaşlar yarattılar. Tanrısal korku yerine inşa edilen beşeri korku düzenleri sürekliliğin ilk şartı olarak "öteki" korkular veya düşmanlar/kâfirler/asiler/hainler/bölücüler yarattılar. Korku siyaseti, korkuyu sürekli kılmak için ötekini ve öteki ile savaşı kutsadı (Çetin, 2012:19-21).

Korkuyu bir iktidar ve meşruiyet aracı olarak siyasal sistemlerinin merkezine yerleştiren Platon, Machiavelli, Hobbes, Rousseau ve Hegel'in korku siyasetlerinin analizi bu geleneğin hangi kaynaklardan beslendiği ve hangi argümanlara dayandığını anlamak açısından çok büyük önem taşımaktadır. Bu düşünürlerin ortak noktası, korku iktidarı ve meşruiyet korkusunu siyasal iktidarın tüm meşruiyet araçlarını kullanarak inşa etmeleridir. Çünkü bu "korku filozofları",

sadece korku siyaseti yapmakla yetinmemişler aynı zamanda siyaseti de korku olarak üretmişlerdir. Modern korku siyaseti ise kaynağını Machiavelli'den almaktadır. Korku siyasetinin temeli Machiavelli'nin devlet yöneticilerine “daha fazla güvenlik için, sevilen olmaksızın korkulan olmak gerektiği” tavsiyesine dayanmaktadır (Çetin, 2012:75-79).

Korku, iki tür türlü iktidar üretmektedir; kendilerinden korkulanların giderek artan gizem ve iktidarı, bir yandan da bunları bastırmak, yok etmek üzere harekete geçen bir güç aygıtının iktidarını (Aktay, 2010:11). Siyasette iktidarı ele geçirme araçlarının başında gelen propagandanın kullandığı tekniklerden biri de korkuya başvurmaktır. Propaganda, uygulayıcısının, toplumun neredeyse tüm kesimlerinde korku yaratarak destek almayı ve amaca ulaşmayı benimseyen bir yöntemdir. Terör ve tedhiş örgütlerinin silahlı propaganda yaptıklarında da sonuç bir korkuya başvurma yöntemi olarak değerlendirilebilir (Ayhan, 2007:54).

Güven üzerine kurulması gereken siyaset, karşılıklı korkuların körüklediği güvenlik siyasetleri üzerinden inşa edilmektedir. Güven devleti yerini güvenlik devletine, güven siyaseti ise yerini korku siyasetine bırakmaktadır. Siyasal iktidarın birlik ve beraberliğe aşırı vurgusu “bölünme”, mutlak ilerlemeci modern söylemler “gericilik”, devlete ve devlet sistemine aşırı kutsiyet yükleme “yıkılma”, iç ve dış düşmanların varlığının abartılması “işgal” ve “komplo”, öteki unsurların bir tehlike olarak sürekli vurgulanması “parçalanma”, öteki ilan edilenlerin hain olarak damgalanması ve yaftalanması “ihamet”, yekpare (türdeş) bir toplum inşa etme arzusu “özgürlük”, düzene yapılan vurgular ise “kaos” korkusunu karşılıklı olarak beslemektedir. Siyasal iktidarın bu denli yoğun ve yaygın bir tehdit ve tehlike korkusuna sığınmasının nedenlerinden biri de bu korkuları gerekçe gösterip temel haklar ve özgürlükler konusundaki sınırlama ve kısıtlamalarına meşruiyet kazandırmak ve kendi beceriksizlikleri ile doğan kötülükleri ve olumsuzlukları mazur göstermektir (Çetin, 2012:30-31).

Korkuları siyasete alet etmek, siyasette mevzi kazanmak için korkmuş görünmek, korktuğunu söyleyip daha fazla “himaye”, “imtiyaz”, “kucak” talep etmek, her yerde başvuru ucuz bir iktidar taktiğidir ve yeni bir yol da değildir. Faşizan ve totaliter rejimlerde, statükoyu koruma stratejilerinin bir parçasıdır ve “düşman” yaratmak için korku ve endişe söylemleri seri olarak üretilir (Aktay, 2010:203). Siyasal iktidarlara, toplumda iktidar kurmak için bazı grupları korkunç yaratıklar haline getirerek bir korku kaynağı olarak sunarlar. Böylece toplumu ve bireyleri denetlemek için iç ve dış tehlike olarak “öteki”nin varlığına ihtiyaç duyarlar. Çünkü “tehdit, tehlike, düşman” gibi söylemlerle toplumda korku kültürü yaratarak yönetmesi kolaylaşmaktadır.

Korku bireylerin ve toplumların dünyasında dört temel süreç ile siyasal iktidarlara hizmet eder. Birinci evre “önemsizleştirme” yani korku ile her türlü olay ve olgu önemsiz, sıradan, alışılmışa dönüştürülerek bireysel iradeler esir alınır. İkinci evre “duyarsızlaştırma” yani öteki hakkında yapılan propagandanın doğru-yanlış olduğu kaygısının toplumda yok olmasıdır. Diğer evre ise “tepkisizleştirme” yani toplumun korku ve siyasal iktidar karşısında pasif ve edilgen bir konuma düşmesidir. Son evre ise tepki refleksleri budanan birey ve toplumların teslim alınma ya da “teslim” olmalarıdır (Çetin, 2012:42).

Siyasal iktidar, korku unsurlarını da kullanarak meşruiyetinin kurulması ve toplumsal rızanın en kutsal araçlarla ikame edilmesi için mitoloji, din ve ideoloji gibi kaynakları kullanır. Din, siyasal iktidar meşruiyetinin en eski ve en güçlü aracıdır. Dine bu özellikleri veren onun kutsallaştırıcı gücüdür. Mitoloji ise tıpkı dinler gibi korku ve kötülük evreni ile siyasal iktidara meşruiyet kaynakları yaratır. İdeoloji de siyasal iktidarın baskı ve zor boyutlarını gizleyerek tartışılmaz ve itiraz edilmez bir boyuta taşır. İdeolojiler de tıpkı dinler gibi, çok güçlü bir korku ve iman gerektirir ve kendi dışındaki dünyaları cehennem, kendi vaat ettiği dünyayı ise cennet olarak tasvir eder. Yabancı ve düşman korkusuna karşı birlik ve beraberlik miti de siyasal iktidarların meşruiyet kaynaklarından biridir. Eğitim ise siyasal iktidarın kendi meşruiyet

ilkelerini ve korku kültürünü topluma dayatmak için kullandığı en yaygın ve en yoğun araçlarından birisidir (Çetin, 2012:49-74).

Türk siyasal hayatında, Cumhuriyet'in kuruşu ile birlikte "gericilik tehdidi; irtica korkusu", hep var olmuştur. İrtica, sadece bir iç düşman değil aynı zamanda hem içerideki tüm iç düşmanların hem de dış düşmanların yerli işbirlikçisidir. İrtica sadece medeniyet ve aydınlanma düşmanı değil aynı zamanda vatan, millet, devlet ve cumhuriyet gibi yüce ve kutsal değerlerin de düşmanıdır (Çetin, 2012:273). "Laik duyarlık" adı altında İslam'ın en olağan söylemleri açıkça bir korku unsuru olarak sunuluyor. Korkular, azılı bir düşman tahayyülü yaratıyor. Düşman imgesi ise korkuları daha da artırarak İslamofobya üretiyor (Aktay, 2010:205).

Türk siyasal hayatında var olan korkulardan biri de, "işgal ve bölünme tehdidi"dir. Devleti yıkacak ve parçalayacak tehdit unsurlarına düzenli olarak işaret edilmiştir. Milli Güvenlik Kurulu da, Türkiye'nin öncelikli tehdidini, başını PKK terör örgütünün çektiği "bölücülük" hareketleri olarak belirlemiştir. Bir diğer tehdit algısı da Komünizm tehlikesi idi. Komünizm tehlikesi Türkiye'deki iki önemli askeri darbenin de gerekçesini oluşturmuştur (Aktay, 2010:60-65). Darbe ve demokrasinin, özgürlüğün ortadan kaldırılması korkusu da, Türkiye'nin ve Türk insanının yaşadığı ve devletin bazı kurumları tarafından yaşatıldığı korkulardandır.

Türkiye'de dönemlere bakıldığında, özellikle 1991 milletvekili genel seçimlerinde Süleyman Demirel'in, Anavatan Partisi'ne karşı bu tekniği yoğun olarak kullanması dikkat çekmektedir. Demirel seçmenlere kendilerine oy verilmediği takdirde Anavatan Partisi'nin her gün zam yapacağını, hırsızlığa devam edeceğini sıklıkla dile getirmiştir. Yine 1995 milletvekili genel seçimlerinde özellikle Tansu Çiller başta olmak üzere bazı liderler, Refah Partisi'ne oy verildiği takdirde ülkenin karanlığa gömüleceği, laikliğin elde gideceği, insanların inandığı gibi yaşayamayacağı, modernleşmenin duracağı ve geriye döneceği yönünde mesajlar ileterek korku uyandırmaya çalışmışlardır (Kalender, 2000:133).

3. SİYASAL İKTİDARIN KORKU ARACI: MEDYA

İktidarı ele geçirme savaşı veren siyaset bu yolda dört araç kullanır: Propaganda, diplomasi, ekonomi ve savaş (Ayhan, 2007:32). Bunların etkin bir biçimde işlevlerini yerine getirebilmeleri için temel gereklilik de kitle iletişim araçlarıdır.

Kitle iletişim araçları ile yönetilen sınıflar görünmeyen otoriteye rıza gösterirler. Erich Fromm bu durumu şu şekilde açıklamaktadır (1987:57): "Eğer otorite belirli ise ona her zaman baş kaldırılır ve yıkma amacı güdülür. Ama otorite anonim ise size ne yapmanız ve nasıl davranmanız gerektiğini söyler ama belirsiz ise ona rıza gösterilir işte bu rıza gösterilen anonim otorite kitle iletişim araçlarıdır."

Medyayı oluşturan ve kitle iletişimine konu olan teknoloji, "kültür endüstrisi"nin çok önemli bir kolunu temsil etmektedir. Kültür endüstrisini oluşturan temel ürünler, bilgisayar, radyo ve televizyon, kitap ve gazeteler, film ve televizyon kameraları, video ve teyp gibi aletler ile fotoğrafçılık ve internet gibi enformasyon (bilgi ve haber) üreten ve dağıtan her türlü araç ve gereçlerdir (Eroğlu, 2010:377). Kitle iletişim araçları mesajları ve sembolleri genel nüfusa ileten bir sistem olarak hizmet verir. Medyanın görevi eğlendirmek, bildirmek, haber vermek, toplumun örgütlü yapılarına insanları bütünleştirecek değerleri, inançları ve davranış kurallarını işlemektir (Erdoğan ve Alemdar, 2002:346).

Kitle iletişim araçları, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında, önemini giderek artıran bir etmendir. Kitlelerle etkili bir iletişim sağlanmasını isteyen siyasal erkler (hükümetler), siyasal partiler ve çeşitli kamu kuruluşları, özel kurumlar, baskı kümeleri, kitle iletişim araçlarını kendi yanlarında, kendi amaçlarını gerçekleştirmek için kullanma eğilimindedirler (Aziz, 1982:48). Medya ve siyaset ilişkisinin akademik alanda incelemelerine baktığımızda hemen hemen çoğu çalışmanın haber metinleri üzerine olduğunu görmekteyiz. Çünkü bu yolla siyasal aktörler halkla siyasal iletişim kurmakta ve toplum üzerinde bir hegemonya oluşturmaktadır.

Televizyon, sinema, tiyatro ve günlük konuşmalar yoluyla duyduklarımız, gördüklerimiz korkularımızın kaynağı olan düşünceleri ister istemez geliştirir. Bu nedenle korku reaksiyonunun gelişmesinde menfi bir olayın doğrudan kişinin başına gelmesinin yanı sıra, çevremizden edindiğimiz bilgiler de aynı türden reaksiyonların verilmesine sebep olabilirler (Gençöz, 1998:11). Bu sebeple medya, haber ve program içerikleriyle tolumdaki mevcut korkuları körükler ve tehlikelere dikkat çekerek, okuyucu/izleyici kitle üzerindeki etkinliğini artırır. Çünkü medya, gerçekte algılanan gerçek arasındaki farkı yaratan bir güce sahiptir ve görsel medyanın bir özelliği de algıyı denetleme ve değiştirme gücüne sahip olmasıdır.

Medya duygu sömürsünden ibaret manşetler aracılığıyla korku çığırkanlığı yaparak para kazanır. Savaş korkusu, hastalık korkusu, ölüm korkusu, sevdiği kişilere bir zarar gelme korkusu gibi durumlar haber programlarını izletmek için çok etkili olmaktadır (Radford, 2004:80). Haber medyasının, korku ve bunalımdan daha fazla hoşuna giden başka bir şey yoktur. Bir bakıma varlık sebebidir. Siyasetçiler de halkın korkularından vakit geçirmeden faydalanırlar.

İletişimde etki kuramı çerçevesinde, korku ve panik durumlarında insanların etkilenmeye daha açık oldukları da araştırmalarla saptanmıştır (Güngör, 2011:76). Çeşitli araştırmaların sonuçlarını değerlendiren Freedman ve arkadaşlarına göre, çoğu şartlar altında korku uyandırma iletişimin etkililiğini artırmaktadır. Ancak yüksek derecedeki korku, kopukluğa yol açabilmektedir. Ancak her şeye rağmen korku uyandıran bir iletişimin, korku uyandırmayana göre daha etkili olacağı, en azından dikkat çekeceği belirtilebilir (Kalender, 2000:133). Televizyonun toplumsal düzeni anlatımında “şiddet” önemli bir rol oynar. Ekme Kuramıyla ilgili incelemeler, seyretmenin tehlike algısını yükselttiğini ve abartılmış bir güvensizlik duygusu verdiğini göstermiştir. Çok izleyenlerde büyük tehlikeler ve emniyetsizliklerin olduğu, “rezil dünyada” yaşadıkları duygusunun az izleyenlerden daha keskin olduğu bulunmuştur (Erdoğan ve Alemdar, 2002:205,208).

Medya da bu sebeple korkuyu bilinçli olarak üretmekte ve kullanmaktadır. Bazılarına göre, olumlu amaçları savunmak üzere korkunun bir araç olarak kullanılması da oldukça yaygınlaşmıştır. Korkunun yayılmasını ve bilginin propaganda amacıyla manipüle edilmesini haklı çıkarmak üzere topluma bir mesaj vermek için bunların zorunlu olduğu belirtilir (Furedi, 2001:54).

Devletlerin de siyasal ve toplumsal korku yaratmak için en büyük dayanışma ortakları medyadır. Siyasal iktidar, kitle iletişim araçları aracılığıyla gerçeklerin korkutucu görünümünün toplumda kök salmasını sağlar. Bu yüzden korku, bir yönetim ve iletişim kaynağıdır. (Çetin, 2012:24). Dolayısıyla medyanın haber verme konusundaki tercih biçimlerine bağlı olarak, toplumda hali hazırda bulunan risk algı ve/veya algılarının boyutları, düzeyleri ve biçimleri şekillenmektedir.

Haber medyası hangi haber aktörlerinin kamuya yeniden sunulacağına, onlar hakkında ne söyleneceğine ve özellikle nasıl söyleneceğine karar verir. Haber değeri anlayışı seçkin kimselere, örgütlere ve uluslara medyada bir yer verilmesini sağlayan ve böylece bunların iktidarlarının tanınması ve meşrulaştırılması sonucunu doğuran ideolojik ve mesleki ölçütlere dayanır. Haber medyasında temel normlara, değerlere ve iktidar düzenlemelerine karşı açık bir meydan okuma nadiren gerçekleşir (Van Dijk, 1999:367).

Birçok insan medya kanalıyla bilgi edindiği için, bu bilgilerin aktarılma tarzı bu kişilerin sorunu algılayış biçimini etkiler. Riskin algılanış tarzının belirlenmesinde şu etkenler öne çıkmaktadır (Furedi, 2001:85): “Medyadaki haberlerin kapsamı; aktarılan bilginin hacmi; riskin ifade ediliş biçimi; riskle ilgili görüşlerin yorumlanış tarzı; riski betimlerken ve nitelerken kullanılan semboller, metaforlar ve söylem.”

Siyasal iletişim ve iktidar ilişkileri açısından medya, seçmenlerin iknasında korku çekiciliğinden de yararlanmaktadır. Rakip parti veya adayların seçimi kazanması durumunda

ülkenin kötüye gideceği, insanların bazı temel hak ve hürriyetlerini kaybedeceği, ekonomik açıdan büyük zararlara uğranılacağı, birlik ve beraberliğin bozulacağı gibi mesajlara yoğun olarak başvurulmakta ve medya aracılığıyla seçmenlerin gündemini yoğunlukla meşgul etmektedir (Kalender, 2000:133).

Türk siyasal hayatında, “gericilik tehdidi; irtica korkusu”nun medyada sıkça kullanıldığını görmekteyiz. “Laik duyarlık” adı altında verilen haberlere gazete manşetlerini gösterebiliriz. Siyasetin medya aracılığıyla yansıttığı korkulardan biri de, “işgal ve bölünme tehdidi”dir. Milli Güvenlik Kurulu da, Türkiye’nin öncelikli tehdidini, başını PKK terör örgütünün çektiği “bölücülük” hareketleri olarak belirlemiştir. Bir diğer tehdit algısı da Komünizm tehlikesi olmuştur. Darbelerle demokrasinin ve özgürlüğün ortadan kaldırılması korkusu da, medyanın sürekli vurguladığı ve siyaset aracılığıyla yaşatılan korkulardandır (Ek: Gazete haberleri)

ÖNERİLER

Meşru otoritenin yarattığı korkuya ve bu korkuyu şekillendiren medyaya karşı bireylerin geliştirebilecekleri tutum ve davranışlara yönelik de birtakım tedbirler almak mümkündür. Medyanın gücü yasal sınırlandırmalarla (Sansür, RTÜK, Basın Konseyi, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, Basın Yayın Özgürlüğü Kanunu, Muzır Yasası, Tüketici Hakları Yasası vb.) ve oto kontrol sistemi (editöryal kontrol) ile kontrol altında tutulmaya çalışılmaktadır. Her ne kadar yasal çerçevede sınırlandırmalar var ise de medya ve hükümet arasında karşılıklı bir güç ilişkisi vardır ve hükümet dolaylı veya doğrudan bu gücünü medya üzerinde kullanır. İki taraf da karşılıklı birbirlerini tamamlayıcı niteliktedirler. Medya, yönetimle aynı görüşü paylaştıkça bir sorun yoktur ama farklı görüşler muhalefet ortamı yaratacağından medya ve politika güçlerinin çatışması kaçınılmazdır (Taşkiran, 2007:52).

Medyanın etkilerinin kınanması çağdaş toplumlara özgü değildir. Daha Antik çağda, Platon Devlet’te öyküleri gençleri yanıltabileceği için ozanları siteden kovmaya kararlı bir Socrates’ten bahseder. Bu kınama zaman içinde farklı biçimler kazanır (Maigret, 2011:70). Medyanın varsayılan güçlerinin eleştirisi, hep yerleşik düzen üzerinde bir tehdit dolaştığında, yaratılan korku ve kaygıdan doğar. Böylesi bir ortamda medya mesajlarının doğru biçimde anlaşılabilmesi, yorumlanabilmesi ve kullanılabilmesi için “medya okuryazarlığı”, okuyucu/izleyici kitlesinin savunma mekanizmasını güçlendiren son derece önemli bir araçtır. Bir medya okuryazarı, medyayı amaçlı bir biçimde seçer, kullanır, geçerli ve güvenilir bilgiye ulaşmaya çalışır.

Medyada okunan, gözlenen ve işitilen her şeyin öncelikle kurgusal olduğunun farkına varmayı öneren medya okuryazarlığı, medya içeriğinin de doğal olmadığını ve değiştirilebileceğini vurgulamaktadır (Türkoğlu, 2005: 278). Medyadaki mesajlarının, planlı bir çalışmanın sonucunda ortaya çıktığını ve medya mesajlarının hangi araçlar kullanılarak hangi amaçlarla yapılandırıldığını farkında olan medya okuryazarı, bu yönüyle sorgulayıcı davranışlar gösterir.

Meşru iktidarların, medya aracılığıyla sunduğu kurgusal mesajlar üzerinden yaratmaya çalıştığı korkulardan korunmak için, medya okuryazarlığı eğitimcilerinin uzlaşmaya vardığı ilkelere dikkat çekilmelidir. Bunlar (İnceoğlu, 2005: 23):

1- Medya mesajları itinayla seçilmiş, düzenlenmiş, gözden geçirilmiş ve kurgulanmış yapılardır. Her ne kadar gerçek gibi görünse de, gerçeğin medya tarafından temsil edilmiş biçimidir.

2- Medyanın bize dünyayı sunuş biçimiyle medya tüketicilerinin dünyayı algılayışı arasında sıkı bir ilişki vardır.

3- Medya iletileri bünyesinde değer ve ideolojileri barındırır.

4- Medya mesajları, ekonomik, sosyal, siyasal, tarihsel ve estetik bağlamlar içerisinde üretilir.

5-Medya iletileri, insanların sosyal gerçekliği kavramalarını sağlar.

SONUÇ

Güven üzerine kurulması gereken siyaset, günümüzde karşılıklı korkuların körüklediği güvenlik siyasetleri üzerine inşa edilmektedir. İktidar sahibi, elindeki iktidarı kaybetme korkusunu topluma başka korkular yayarak aşmaya çalışmaktadır. Varlık nedenlerini yerine getiremeyen, amacı dışında hareket eden, bireyi ve toplumu karşısına alan, onların üstünde egemenlik kurup yöneten, kaynaklarını kendi hükümlerliği için kullanan devlet ve iktidarlara kaçınılmaz olarak meşruiyetini kaybeder.

Siyasal iktidarların, baskı ve zulüm yaparak hukuk dışına çıkması, meşruiyet krizine yol açar ve bu durum, tüm devlet aygıtını parçalanma tehdidiyle yüz yüze getirir. Sonuçta iktidarı zor kullanmaya ve otoritesini yeniden sağlamaya yönelerek otoriter baskının yoğunlaşmasına yol açacaktır. Meşruiyet krizi yaşayan her siyasal iktidarın başvurduğu yöntem de, doğal olarak “etkileme”, “damgalama”, “yaftalama”, “dışlama”, “şeytanlaştırma”, “temizleme” veya “yok etme” gibi eylemlerdir.

Bazı durumlarda iktidarların kişiselleşmesi demokratik meşruiyete uygundur ama kişiselliğin iktidarlaşması demokrasinin yok olmasıdır. Aslında Türk demokrasi tarihi, karizmatik meşruiyet ile demokratik meşruiyet arasındaki çatışmaların tarihidir.

İktidar, meşruiyet ve korku ilişkisinden çıkan en basit sonuç, iktidarın bir eşitsizlik ilişkisi olduğu ve bu eşitsizlikle beraber korkunun ve korku unsurları olan tehdidin, şiddetin, zorun, zorlamanın, baskının ve müdahalenin paralel geliştiğidir. Bu yüzden tüm siyasal iktidarların meşruiyet aracı olarak korkudan vazgeçmesi asla düşünülemez. Korku sayesinde mutlak iktidarlara mutlak itaat elde ederler. Siyasal iktidarlara toplumu ve bireyleri denetlemek için iç ve dış tehlike olarak sundukları ötekinin varlığına ihtiyaç duyar. Çünkü “tehdit, tehlike, düşman” gibi söylemlerle toplumda korku kültürü yaratarak toplumu yönetmesi kolaylaşır. Siyasal iktidarın bu denli yoğun ve yaygın bir tehdit ve tehlike korkusuna sığınmasının nedenlerinden biri de bu korkuları gerekçe gösterip temel haklar ve özgürlükler konusundaki sınırlama ve kısıtlamalarına meşruiyet kazandırmak ve kendi beceriksizlikleri ile doğan kötülükleri ve olumsuzlukları mazur göstermektir.

İletişimde etki kuramı çerçevesinde, korku ve panik durumlarında insanların etkilenmeye daha açık oldukları da araştırmalarla saptanmıştır. Çoğu şartlar altında korku uyandırma iletişimin etkililiğini artırmaktadır. Siyasal iktidar, kitle iletişim araçları aracılığıyla gerçeklerin korkutucu görünümünün toplumda kök salmasını sağlar. Bu yüzden korku, bir yönetim ve iletişim kaynağıdır. Medyadaki haberlerin kapsamı; aktarılan bilginin hacmi; riskin ifade edilmiş biçimi; riskle ilgili görüşlerin yorumlanış tarzı; riski betimlerken ve nitelerken kullanılan semboller, metaforlar ve söylem korku ve riskin algılanış biçimini de belirlemektedir.

Siyasal iletişim ve iktidar ilişkileri açısından medya, seçmenlerin iknasında korku çekiciliğinden de yararlanmaktadır. Meşru otoritenin yarattığı korkuya ve bu korkuyu şekillendiren medyaya karşı bireylerin geliştirebilecekleri tutum ve davranışlara yönelik de birtakım tedbirler almak mümkündür. Her ne kadar yasal çerçevede sınırlandırmalar var ise de medya ve hükümet arasında karşılıklı bir güç ilişkisi vardır ve medya ile politika güçlerinin çatışması kaçınılmazdır.

Medyanın varsayılan güçlerinin eleştirisi, hep yerleşik düzen üzerinde bir tehdit dolaştığında, yaratılan korku ve kaygıdan doğar. Böylesi bir ortamda medya mesajlarının doğru biçimde anlaşılabilmesi, yorumlanabilmesi ve kullanılabilmesi için “medya okuryazarlığı”, okuyucu/izleyici kitlesinin savunma mekanizmasını güçlendiren son derece önemli bir araçtır.

Medyada okunan, gözlenen ve işitilen her şeyin öncelikle kurgusal olduğunun farkına varmayı öneren medya okuryazarlığı, medya içeriğinin de doğal olmadığını ve planlı bir çalışmanın sonucunda ortaya çıktığını vurgulamaktadır.

Meşru iktidarların, medya aracılığıyla sunduğu kurgusal mesajlar üzerinden yaratmaya çalıştığı korkulardan korunmak için bilmemiz gereken unsurlar; medya iletilerinin bünyesinde değer ve ideolojileri barındırdığı; medya mesajlarının, ekonomik, sosyal, siyasal, tarihsel ve estetik bağlamlar içerisinde üretildiği ve medya iletilerinin, insanların sosyal gerçekliği kavramalarını sağladığı gerçekliğidir.

KAYNAKÇA

- Aksu, Ş. (2012). “Yaşamaları - Otorite İlişkisi Açısından Hukuk”, iç. Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar - V Sempozyum Kitabı, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 23. Kitap.
- Aktay, Y. (2010). Korku ve İktidar. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Althusser, L. (2003). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları.(çev. Alp Tümertekin), İstanbul: İthaki yayınları.
- Apter, D. E. (1965). The Politics of Modernization, Chicago: University of Chicago Press. den Aktaran: ÇETİN, Halis, (2003), “Demokratik Meşruiyet Versus Karizmatik Meşruiyet”, iç. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs, Cilt 27, No:1, 91-108.
- Arendt, H. (1997). Şiddet Üzerine, (çev. Bülent Peker), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atay, E. E. (1997). “Hukukta Meşruiyet Kavramı”, iç. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Aralık, Cilt 1, Sayı 2.
- Ayhan, A. (2007). Propaganda Nedir?. İstanbul: Literatürk yayınları.
- Aziz, A. (1982). Toplumsallaşma ve Kitleli İletişim. Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Yayınları No:2.
- Brown, R., Gilman, A. (2010). “İktidar ve Dayanışma Zamirleri”, iç. Kitle İletişim Kuramları, (der. ve çev. Erol Mutlu), Ankara: Ütopya Yayınevi, 2. Baskı.
- Budak, S. (2000). Psikoloji Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Çam, E. (1995). Siyaset Bilimine Giriş, İstanbul: Der Yayınları, 4. Basım
- Çetin, H. (2003). “Demokratik Meşruiyet Versus Karizmatik Meşruiyet”, iç. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs Cilt :27, No:1, 91-108.
- Çetin, H. (2003a). “Siyasetin Evrensel Sorunu: İktidarın Meşruiyeti-Meşruiyetin İktidarı”, iç. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 58-3.
- Çetin, H. (2012). Korku Siyaseti ve Siyaset Korkusu. İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Baskı.
- Duverger, M. (1998). Siyaset Sosyolojisi. (çev. Şirin Tekeli), İstanbul: Varlık Yayınları, Sayı: 188.
- Easton, D. (1975). “A Re-Assessment of the Concept of Political Support”, British Journal of Political Science, S.5, den Aktaran: GÖNENÇ, Levent. (2001), “Meşruiyet Kavramı ve Anayasaların Meşruiyeti Problemi”, iç. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 50, Sayı 1. ss.131-152.
- Erdoğan, İ.,Korkmaz,A. (2002). Öteki Kuram: Kitle İletişimine Yaklaşımların Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi, Ankara: Erk Yayınları.
- Eroğlu, F. (2010). Davranış Bilimleri, İstanbul: Beta Basım, Gözden Geçirilmiş 10. Basım.

- Fromm, E. (1987). *Özgürlük Korkusu*, İstanbul: Yaprak Yayınları.
- Furedi, F. (2001). *Korku Kültürü*, (Çev. Barış Yıldırım), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gençöz, T. (1998). “Korku: Sebepleri, Sonuçları ve Başetme Yolları”, *Kriz Dergisi*, 6 (2): 9-16. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/21/68/629.pdf>. (Erişim tarihi 12 Temmuz 2013).
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji*, (2. Basım), (Yay. Haz. Cemal Güzel), Ankara: Ayrıntı Yayınları.
- Göze, A. (1989). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, İstanbul: Beta Yay., 5. Basım.
- Güler, A. (2004). “Türk Eğitim Sisteminde Korku Kültürü Ve Disiplin Sorunu”, XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı. 6-9 Temmuz 2004. İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.
- Güngör, N. (2011). *İletişim, Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Habermas, J. (2007). “Meşruyet Krizi”, iç. *Sosyolojide Temel Fikirler*, Martin Slattery, (haz. Ü. Tatlıcan ve G. Demiriz), Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Hogg, M. A., Vaughan, G. M. (2007). *Sosyal Psikoloji*, (çev. İ. Yıldız – A. Gelmez), Ankara: Ütopya Yayınevi.
- İnceoğlu, Y. (2005). “Medya okuryazarlığı: Neden gerekli?” iç. *Medya Okuryazarlığı* (ed. N. Türkoğlu ve M. Cilman Şimşek), (27-39), İstanbul: Kalemus Yayıncılık.
- Kalender, A. (2000). *Siyasal İletişim Seçmenler ve İkna Stratejileri*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Kapani, M. (1983). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: AUHF Yayınları, No.468, 3. Baskı.
- Kojeve, A. (2007). *Otorite Kavramı*. (Çev. Murat Erşen), İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Le Bon, G. (1997). *Kitleler Psikolojisi*, İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Linz, J. J. (1978). “Introduction,” *The Breakdown of Democratic Regimes* iç., Juan J. Linz ve Alfred Stepan (der.), Baltimore: The Johns Hopkins University Press, den Aktaran: GÖNENÇ, Levent. (2001). “Meşruyet Kavramı ve Anayasaların Meşruyeti Problemi”, iç. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 50, Sayı 1. ss.131-152.
- Lipset, S. M. (1959). *Political Man, The Social Basis of Politics*, Doubleday, New York, den Aktaran: GÖNENÇ, Levent. (2001), “Meşruyet Kavramı ve Anayasaların Meşruyeti Problemi”, iç. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 50, Sayı 1. ss.131-152.
- Maigret, E. (2011). *Medya ve iletişim Sosyolojisi*. (çev. Halime Yücel), İstanbul: İletişim Yayıncılık A. Ş.
- Mutlu, E. (2004). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Radford, B. (2004). *Medya Nasıl Yanılıyor?*, İstanbul: Güncel Yayıncılık.
- Sennett, R. (2011). *Otorite*. (çev. Kamil Durand), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 3. Basım.
- Spitz, D. (1994). *Antidemokratik Düşünce Şekilleri*, (çev. Şiar Yalçın), Ankara: MEB.
- Sungur, M. Z. (1997). “Fobik Bozukluklar”, iç. *Psikiyatri Dünyası*, 1997:1, (5-11).
- Şavran, T. G. vd. (2012). *Sosyolojiye Giriş*. (ed. Nadir Suğur), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, No: 2551.
- Taşkım, A. (2004). “Baskıya Karşı Direnme Hakkı”, iç. *TBB Dergisi*, Sayı 52.
- Taşkıran, N. Ö. (2007). *Medya Okuryazarlığına Giriş*. İstanbul: Beta Basım, 2. Baskı.
- TDK (Türk Dil Kurumu), *Türkçe Sözlük*, C. 2, Yeni Baskı, Türk Dil Kurumu Yayını.

- Tekinalp, Ş., Uzun, R. (2006). İletişim Araştırma ve Kuramları. İstanbul: Beta Basım.
- Türkoğlu, N. (2005). “Okuryazarlıktan Medya Okuryazarlığına: Şifrelerin Ortaklığını Aramak”, iç. Medya Okuryazarlığı (Ed. N. Türkoğlu ve M.Cilman Şimşek) (276-283), İstanbul: Kalemus Yayıncılık.
- Van Dijk, T. A. (1999). “Söylemin Yapıları İktidarın Yapıları”, iç. Medya, İktidar, İdeoloji, (der. Mehmet Küçük), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2. baskı.
- Volf, D. (2006). Korkular, Korkuları Anlamak ve Üstesinden Gelmek, (çev. Pınar Ceyhan), İstanbul: Gensaş Kültür.
- Yücekök, A. N. (1987). “Siyasetin Toplumsal Tabanı”. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 565.